

Sygn. akt II CSK 157/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 stycznia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Irena Gromska-Szuster

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. O.

przeciwko Ł. S.

o zadośćuczynienie, odszkodowanie i rentę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 stycznia 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 15 października 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 15 października 2010 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego Ł. S. od wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 18 marca 2010 r. Sąd Okręgowy uwzględnił częściowo powództwo M. O. skierowane przeciwko pozwanym Ł. S., R. Ł., X.Y., H. S. i P. M. i zasądził od nich solidarnie na jej rzecz kwotę 70 000 zł tytułem zadośćuczynienia; kwotę 15 818 zł tytułem skapitalizowanej renty na zwiększone potrzeby w okresie od 23 maja 1998 r. do 31 stycznia 2009 r., kwotę 2 535 zł tytułem skapitalizowanej renty wyrównawczej za okres od 11 stycznia 2007 r. do 31 stycznia 2008 r., kwotę po 170 zł miesięcznie poczynając 2009 r. tytułem renty na zwiększone potrzeby, kwotę po 200 zł miesięcznie poczynając od 1 lutego 2008 r. tytułem renty wyrównawczej oraz kwotę 8 000 zł tytułem zaliczki na koszty leczenia. Świadczenia zostały przyznane z ustawowymi odsetkami. Ponadto Sąd ustalił, że pozwani ponoszą odpowiedzialność za skutki uszkodzenia narządu wzroku powódki, które mogą się ujawnić w przyszłości. Dalej idące żądania powódki zostały oddalone. Podstawą faktyczną rozstrzygnięcia były ustalenia, zgodnie z którymi pozwani, wówczas nieletni, w dniu 23 maja 1998 r w godzinach wieczornych strzelali z proc szyszkami i kamieniami do grupy młodzieży zgromadzonej przy ognisku, w grupie była także powódka. Jeden z kamieni ugodził powódkę w oko powodując ciężki uraz, którego skutkiem stała się utrata widzenia oka prawego. Wprawdzie w toku postępowania dowodowego nie udało się ustalić, który z pozwanych oddał strzał raniący powódkę, jednak wszyscy aktywnie uczestniczyli w zdarzeniu strzelając lub donosząc kamienie. Pozwany Ł. S. początkowo strzelał z procy, potem oddał ją innemu z pozwanych, przez co stworzył mu warunki i ułatwił atak. Sąd Okręgowy ocenił, że także Ł. S. uczestniczył aktywnie w pobiciu powódki, pomagał strzelającym, a jego działanie nosiło znamiona winy nieumyślnej, ponieważ miał świadomość, że zachowanie grupy, może spowodować szkodę i godził się z tymi następstwami. Sąd wskazał jako podstawę odpowiedzialności pozwanego Ł. S. art. 422 i art. 441 § 1 k.c. Należne powódce świadczenia Sąd ocenił mając na uwadze

charakter doznanego przez nią uszczerbku na zdrowiu, jej wiek, ograniczenia, jakie utrata wzroku spowodowała w jej zdolnościach zarobkowych i zakres zwiększonych potrzeb. Sąd nie uwzględnił podniesionego przez pozwanych zarzutu przedawnienia, uznał bowiem, że udział w pobiciu, którego skutkiem jest ciężkie uszkodzenie ciała stanowi występki, wobec czego - w stanie prawnym obowiązującym w chwili, kiedy miało miejsce zdarzenie powodujące okaleczenie powódki - roszczenie o naprawienie szkody przedawniało się w terminie 10 lat od dnia popełnienia przestępstwa, bez względu na to kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Tego terminu powódka dochowała.

Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutów pozwanego Ł. S. kwestionujących prawidłowość postępowania dowodowego i ustaleń faktycznych. Wskazał, że nie była sporna okoliczność, iż w następstwie czynu w którym uczestniczyli wszyscy pozwani, powódka doznała ciężkiego urazu oka. Każdy z pozwanych zaprzeczał jedynie temu, że to on oddał strzał, który trafił powódkę. Sąd Okręgowy przesłuchał pozwanych, a ponadto wykorzystał protokoły przesłuchań uczestników zdarzenia z akt postępowania przeprowadzonego w postępowaniu w sprawie nieletnich, jakie toczyło się z udziałem pozwanych, co Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe, zważywszy na upływ czasu od zdarzenia i lakoniczne zeznania pozwanych w aktualnie rozpatrywanej sprawie. Do niekwestionowanych przez pozwanego okoliczności Sąd Apelacyjny zaliczył fakt, że pozwany Ł. S. nie oddał strzału, który zranił powódkę, ponieważ wcześniej skaleczył się w rękę i przekazał procę koledze. Okoliczność ta jednak nie została przez Sąd uznana za zwalniającą pozwanego z odpowiedzialności względem powódki, ponieważ czyn pozwanych - pobicie w rozumieniu art. 158 k.k. nie musi wyrażać się w bezpośrednim wywołaniu skutku w postaci uszkodzenia ciała. Z tego względu Sąd Apelacyjny uznał, że pozwany nie był pomocnikiem, lecz odpowiada solidarnie jako uczestnik pobicia. Sąd Apelacyjny nie stwierdził też aby zamknięcie rozprawy po doręczeniu pozwanemu pisma procesowego powódki z wnioskiem o dopuszczenie dowodu z określonych kart sprawy 40/99 (przeciwko pozwanym jako nieletnim) naruszyło prawa pozwanego, ponieważ protokoły przesłuchań nie stały się podstawą do ustalenia faktów

mających decydujące znaczenie przy określaniu odpowiedzialności pozwanego, a ponadto treść tych dowodów była już wcześniej znana pozwanemu.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, domagając się jego uchylenia i oddalenia powództwa w stosunku do niego, ewentualnie uchylenia tego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji. Wniósł także o stosowne rozstrzygnięcie o kosztach procesu.

Skarga oparta została na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.). Pozwany zarzucił naruszenie art. 1 § 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r., Nr 33, poz. 178 ze zm.) poprzez niezastosowanie przepisów tej ustawy powodujące błędne zakwalifikowanie czynu nieletniego pozwanego jako występku oraz błędne określenie roli jaką odegrał w zdarzeniu powodującym szkodę; niewłaściwe zastosowanie art. 441 k.c. w sprawie podlegającej regulacjom art. 3 u.p.n., nakazującego zastosowanie zasady indywidualizacji; naruszenie art. 65 k.c. przez błędną wykładnię oświadczenia woli pozwanego w kategoriach art. 229 k.p.c. oraz uchybienie art. 442¹ § 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jako pierwszy należy omówić zarzut naruszenia art. 65 k.c., poprzez wadliwe zinterpretowanie zeznań pozwanego jako przyznania okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Przede wszystkim zeznania pozwanego nie stanowią oświadczenia woli podlegającego interpretacji według kryteriów art. 65 § 1 k.c. lecz dowód procesowy służący ustaleniu faktów, poddawany ocenie przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c. Również przyznanie, przewidziane w art. 229 k.p.c., nie ma charakteru oświadczenia woli lecz stanowi oświadczenie wiedzy. Do oświadczeń wiedzy art. 65 k.c. może mieć jedynie odpowiednie zastosowanie, którego zakres wyznacza specyfika danego wypadku i brak innych reguł interpretacyjnych. W odniesieniu do przyznania faktów zasady oceny określa art. 229 k.p.c., precyzujący, że dowodu nie wymagają jedynie fakty przyznane przez stronę przeciwną w toku postępowania, których przyznanie nie budzi

uzasadnionych wątpliwości. Tym samym zarzut naruszenia art. 65 k.c. nie jest uzasadniony.

Najistotniejszym zarzutem skargi kasacyjnej jest jednak zarzut wadliwego, zdaniem skarżącego, potraktowanie jako występku w rozumieniu art. 442 § 2 k.c. (który obowiązywał w chwili popełnienia czynu, za który pozwanemu przypisano odpowiedzialność odszkodowawczą) czynu dokonanego przez osoby nieletnie, pozwany miał bowiem w dniu zdarzenia 15 lat. Pozwany optuje za wykładnią, zgodnie z którą czyn karalny, za jaki odpowiadał w postępowaniu w sprawach nieletnich, stanowi odrębną kategorię prawną i nie może być utożsamiany z występkiem, ponieważ odpowiedzialność nieletniego nie opiera się na winie, natomiast występki stanowi wyłącznie czyn zawiniony. Ponadto, zdaniem skarżącego, obowiązek naprawienia szkody przez nieletniego również został uregulowany w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich i ustaje z mocy prawa z chwilą ukończenia przez niego 18 lat. W konsekwencji obowiązek ten nie ciąży już na pozwanym, a jeżeliby jednak przypisać mu odpowiedzialność odszkodowawczą, to termin przedawnienia roszczenia nie może być liczony według zasad z art. 442 § 2 k.c. lecz biegnie według reguł z art. 442 § 1 k.c.

Powoływana przez pozwanego ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, zgodnie z treścią jej art. 1 § 1 pkt 2, znajduje zastosowanie m. in. do postępowania o czyny karalne popełnione przez osoby w wieku od ukończenia 13 lat, a przed ukończeniem 17 lat. Czyny karalne, według definicji zawartej w art. 1 § 2 u.p.n., oznaczają czyny zabronione przez ustawę jako przestępstwa, przestępstwa skarbowe oraz niektóre wykroczenia. Postępowanie w sprawach nieletnich nastawione jest przede wszystkim na udzielenie pomocy nieletniemu i przeciwdziałanie procesowi jego demoralizacji poprzez stosowanie środków oddziaływania wychowawczego. Dlatego nie jest ukierunkowane na określenie winy i ukaranie lecz ma prowadzić do określenia przyczyn i stopnia nieprzystosowania społecznego określanego jako demoralizacja oraz ustalenia właściwych środków zaradczych. W związku z tym w piśmiennictwie wyrażono pogląd, że czyn karalny nie jest przestępstwem w rozumieniu kodeksu karnego, ponieważ elementem koniecznym przestępstwa jest wina sprawcy (por. uzasadnienie wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 kwietnia 1986 r., II KR 59/86, OSNPG 1986/12/159).

Jednakże w okolicznościach wskazanych w art. 13 u.p.n. oraz w art. 10 § 2 k.k. z 1969 r., czyn karalny może być osądzony jako przestępstwo, a sprawca – skazany na karę. Czyn ten – mimo że popełniony przez nieletniego – jest w takim wypadku traktowany w zasadzie tak samo jak przestępstwo popełnione przez osobę pełnoletnią (por. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 września 1985 r., VI KZP 12/85, OSNKW 1986/3-4/14). Również wówczas, kiedy nie następuje rozpoznanie sprawy w postępowaniu karnym, lecz orzeczenie wydane zostaje w postępowaniu o czyn karalny konieczne jest zamieszczenie w orzeczeniu dokładnego opisu czynu i podanie przepisu ustawy karnej, pod który zarzucany czyn podpada. Do czynów karalnych stosuje się liczne uregulowania kodeksu karnego, w tym dotyczące przedawnienia karalności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 stycznia 2011 r., III KK 26/10, nie publ.). Czyn karalny stanowi każda postać zjawiskowa i stadialna przestępstwa. Jak z tego wynika, czyn karalny jest swoistą kategorią prawną. W preambule ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich określany jest mianem przestępczości nieletnich. Odróżnienie czynów karalnych od przestępstw spowodowane jest innym podejściem do sprawcy, kładącym nacisk na jego wychowanie a nie ukaranie. O płynności i przenikalności granicy pomiędzy czynem karalnym, będącym przestępstwem popełnionym przez nieletniego a przestępstwem w rozumieniu prawa karnego świadczy art. 13 u.p.n. Do podobnego wniosku skłania obniżenie od 1 września 1998 r. progu wiekowego odpowiedzialności karnej za najpoważniejsze przestępstwa do 15 lat (art. 10 § 2 k.k.).

Przechodząc na płaszczyznę prawa cywilnego stwierdzić należy przede wszystkim, że ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, co wynika z jej art. 1, nie reguluje zakresu cywilnoprawnej odpowiedzialności odszkodowawczej nieletnich. Wskazywany przez skarżącego art. 6 pkt 2 u.p.n. stanowi podstawę umożliwiającą nałożenie na nieletniego obowiązku naprawienia szkody jako środka wychowawczego, mającego uzmysłwić nieletniemu skutki jego działań oraz trud i koszty usunięcia wyrządzonych szkód. Natomiast kryteria wiekowe oraz wymagany stopień rozeznania, otwierające możliwość poniesienia przez osoby małoletnie odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną czynem karalnym jako deliktem wyznacza art. 426 k.c. oraz art. 425 k.c. Jeżeli zachodzą

podstawy do takiej odpowiedzialności, jej zakres i charakter, a także czas trwania podlega ocenie w oparciu o przepisy kodeksu cywilnego. Znajduje zatem zastosowanie zarówno art. 441 k.c. jak i przepisy o przedawnieniu roszczeń deliktowych. W związku z tym argumentacja skarżącego wiążąca wygaśnięcie jego odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę z ukończeniem przez pozwanego 18 lat jest chybiona. Z kolei pogląd, że pomocnictwo (którego zresztą Sąd Apelacyjny nie przyjął jako formy zjawiskowej czynu karalnego pozwanego) nie jest objęte art. 1 ust 2 u.p.n. jest nieprawidłowy, ponieważ przepis ten nie wyłącza innych niż sprawstwo postaci czynu zabronionego spośród czynów karalnych.

Przedawnienie roszczeń deliktowych w czasie, kiedy miał miejsce czyn popełniony przez pozwanego, regulował art. 442 k.c. przewidujący w § 1 ogólny, trzyletni termin biegu przedawnienia, liczony od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, ograniczony dodatkowo terminem 10 letnim od dnia zdarzenia wyrządzającego szkodę. W § 2 wprowadzony został 10-letni termin przedawnienia roszczeń odszkodowawczych odnoszący się do szkód wynikłych ze zbrodni lub występku, biegnący zawsze od dnia popełnienia przestępstwa. Termin ten znajduje zastosowanie w każdym wypadku, kiedy z ustaleń sądu wynika, że przyczyną szkody było przestępstwo, niezależnie od tego, czy sprawca został skazany przez sąd karny. Wydłużony termin przedawnienia stanowi wyraz woli przyznania szerszej czasowo ochrony osobom poszkodowanym w wyniku przestępstwa, stanowiącego czyn o szczególnej szkodliwości społecznej. Szkodliwość ta nie ulega zmniejszeniu w sytuacji, kiedy czynu stanowiącego przestępstwo dopuszcza się nieletni, działając z dostateczną świadomością skutków, jakie może swoim postępowaniem spowodować. Wprawdzie w świetle ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich czyn taki określany jest jako czyn karalny, a nie przestępstwo, jednakże w pewnych wypadkach (art. 13 u.p.n.) może podlegać karze jako przestępstwo i ulega przedawnieniu w terminach przedawnienia karalności przestępstw. Nie ma więc uzasadnionych powodów, żeby popełnienie czynu karalnego, który odpowiada treściowo przestępstwu, wyłączyć z zakresu działania art. 442 § 2 k.c. Wprawdzie art. 442 § 2 k.c. jako wyjątek od reguły podlega wykładni ścisłej, jednak podobieństwo czynu karalnego i przestępstwa jest tak duże, że uzasadnia

włączenie do zakresu omawianego przepisu także odpowiedzialności za szkody wyrządzone czynem karalnym zabronionym przez ustawę jako przestępstwo.

Z przytoczonych względów skarga kasacyjna pozwanego podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.